

HÖRCHER ESZTER

Emberek, érzések, helyzetek

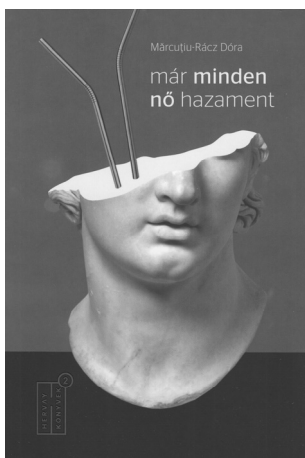
MÄRCUȚIU-RÁCZ DÓRA:
MÁR MINDEN NŐ HAZAMENT

Märçütiu-RácZ Dóra kötete letisztult egyenességgel szembesít a mindennapok szociális, társadalmi jelenségeivel, életképekkel, élethelyzetekkel, ráutaló és szimbolikus megoldásokat is alkalmazva.

Állat és ember kapcsolatának vázolásában a kettő lényegét, tulajdonságainak rendszerét egybefonja és el is választja a szerző. A kutya társként, védőbástyaként, hűségével, barátságával a gazdája, az ember mellett áll, míg az ember kihasználja a másik embernek. A költő megfogalmazásában sem ember, sem állat „Nem simogatható / [...] Zaklatott élete volt” (*Jutalomfalat*). Mindkettő harcias jelennel és zaklatott előélettel bír, nem közelíthető meg. A kölcsönhatásban a kutya „tudja hogy a lövöldözések után / mi is engedékenyebbek vagyunk” (*Mielőtt ünnepelnénk*). A tűzijáték a háborúnak, lövedékek hangjának az aszszociatív képe. Az ember és az állat ösztönből fél, de az ember kezeli, koordinálja a félelmet, a kutya még nem képes tudatosan erre: „ölnék és büszkék / amiért megvédték a gazdáikat.” (*Az a hagyományos tyúkhúsvés*). Az emberek között másféle hierarchia van jelen: „tudod, hogy délután a szomszéd / melyik adón nézi a híreket, / mikor üvölt a feleségével, / a felesége mikor üvölt a gyerekekkel, / a gyerekek mikor üvöltenek a kutyákra, / a kutyák mikor dugják ki / az orrukot a kerítésen, / és ki mer ilyenkor hozzájuk / érni [...] apádék temesváron bujkáltak, / ti gyakrabban mostok kezét, / apádék fegyverropogásra aludtak el, / ti a román himnusra” (*Pizsamaosztás*).

Erről a kölcsönhatásáról, mint a létezők kettős világáról, együttéléséről ír Märçütiu-RácZ, összefonódó tulajdonságokkal, mindennapilét-küzdelmekkel, odafigyelve egymásra a biztonságért, kompromisszumokért. Kifejezi, hogy mindig alkalmazkodni kell egy adott, általában negatív tartalmú helyzethez. A kétértelmű mondatok, melyek az élet, női(es)ség, szerelem,

Hervay Könyvek
Kolozsvár, 2020
64 oldal, 1800 Ft

2022. június

szex, kihasználás, félelem fogalmait takarják, további fogalmakat generálnak, mint félelem a férfiatól, félelem a másiktól, félelem bizonyos tárgyaktól. Itt az ember tapasztalatra épít: „pedig neked is vannak / traumáid, te is voltál / áldozat, túlélő, asztalt / csapkodó, dühös, csalódott, / cinikus, tette kész, / paranoid, / tehetetlen, / cinikus. / összerezensz minden hirtelen érintéstől [...] nem akarhat mindenki / téged, / ez paranoia, / ez önteltség, / ez kompromisszum, / ez önvédelem, / ezt minden nő megtanulta, / aki már előtted hazament” (*Már minden nő hazament*). Ezek a fogalmak a mindennapi élet szerves részeként vannak jelen, az egésznek a részei. A kutya nem(csak) házi kedvenc, hanem eszköz a félelem leküzdésére, eszköz a védelemhez, ugatása, ereje, harapása bátya a versekben megjelenő lírai alany számára, ha a sötét utcán kell mennie. És megy, mert bátor, és a hasonló bátor cselekedetekkel szinte teszteli is önmagát: mi történhet vele, meddig mehet el, mikor jut el képzeletbeli és valós fizikai határaihoz, ahol és ahonnan nincs kiút, vagy más útvonal, nincs térkép vagy előre kigondolt, kidolgozott terv. A kézben szorongatott lakáskulcs csomója (amivel ütni lehet, ha kell), a futócipő (melyben gyorsabban lehet elfutni, ha kell) és a bekészített ivóvíz (ami a hangot javítja, ha kiabálni kell segítségért), mind a kutyához hasonló biztonsági elemként jelenik meg (*Egy roszshírű park utcáin, Location services*).

A telefon eladása több szálát mutat: a telefonnak mindig jónak, működőképesnek kell lennie, ezzel lehet segítséget hívni, másrészt a régi készülék eladása pénzforrás. Eladni és eladottnak lenni a női test birtokba vételének is egy szimbóluma. A telefon és a test közös tulajdonsága, hogy „simogatós” (*Amikor el akartam adni*). Mărcuțiu-Rácz tovább enged gondolni az ábrázolt, felvezetett jelenetben, a telefon adás-vételénél több nem történik, de a szerző utal egy képzeletbeli nemi erőszak részleteire, amikor egyetlen lány tartózkodik több férfi társaságában egy autószerelő-műhelyben. Hasonlóképpen, amikor a taxiból is korábban kell kiszállnia, mint a megérkezés ideje és helyszíne, és inkább gyalog megy tovább, és ezt a fajta fizikai veszélyt, bizonytalanságot a szürkületi autóvezetéssel is összefüggésbe hozza, „sosem tudni mi ugrik eléd” (*Copie după buletin*). A test használásának és kihasználásának képe sajátos kompromisszumot és kölcsönhatást igényel, „ha adsz egy falatot a húsdoból” (*Jutalomfalat*), átvitt értelemben fizetséget jelent a további, súlyosabb következmények elkerüléséhez. Az embereknek is kell a jutalomfalat, az ember (adott esetben a nő) adja vagy megmutatja magát, amikor a szituáció a szexualitásra kezd épülni, akarattól függően vagy függetlenül. A női test, a test, a másik teste elvehető, megkóstolható. Az elégedettség pedig nyugalmat hoz, a másik nem bánt, megelégszik a testből kapott mértékkel, mennyiséggel, akár a kutyák éhsége, csillapodik. Mert „az agresszió nem megoldás” (*Nem megoldás*), a helyzet diplomatikusan, logikával elkerülhető, de lehet elkerülhetetlen is, és ebben az esetben nincs választási lehetőség. Mărcuțiu-Rácz sugallja, nem mindegy, milyen a ruházat, a viselkedés, milyen mértékben jelenik meg a reszketés, a gyengeség, ami erősíti a másik fél akarát, illetve hogy a feltárás és elrejtés függvényében hogyan jelenik meg a fizikai és pszichikai adottság, mint a fiatalság vagy a csinoság.

Az állatokhoz érzelmek, érdekek, hasznok fűződnek (*Az a hagyományos tyúkhúsleves*); a kutya védelmi-biztonsági eszköz tehát, a tyúk élelemforrás, mindkettőt használja az ember, akár a műszaki cikkeket, az állat mégis több használati értéknel: „főzz nekem tyúkhúsleves / a tyúkból, amit éveig neveltél, / melynek kopasz nyakára / sálat horgoltunk [...] ha már elkészült az étel, nagyobb bűn ott hagyni, / mint

megköszönni, nagyobb bűn / gúnyt űzni a halálból, / mint elfogadni" (*Az a hagyományos tyúkhúsleves*). Mărcuțiu-Răcz hangsúlyozásában az én nemcsak a saját és környezete utcáit, a várost ismeri és dolgozza fel, éli. Empátiája és szeretete kitérül, megnyílik, de a folyamatos odafigyelés elengedhetetlen. Az empátia a szorosabb közösségen túl a világméretű termelésre, fogyasztásra is kihat. „A nagyszülők ajándékát nem ajánlott / gyászjelentésbe csomagolni. saját / tapasztalat alapján elfogadható igaznak [...] a nyilvánosság nem válogat [...] az vagy, amit válogatsz" (*Túltermelés*). A kölcsönhatás a kis közösségeken túl az nagyvilágra, a környezeti hatásokra, változásokra is vonatkozik. A szerző körvonalazza az ember küzdelmének és létfenntartásának kettős, kis- és nagyközösségi, az otthonról (családtól) a nagyvilágig terjedő jelentőségét.

Megközelíthetetlenek a kóbor macskák, azaz a metaforikusan ábrázolt hajléktalanok is: „Inkább ne is nézz oda, / egyébként sem tudsz segíteni [...] és egyébként is megdöglenek / szaros kóbor macskák" (*Nagytakarítás*). Nem az embertelenség és a közöny szól az alanyból/narrátorból. A megelégedés, az undor és a változhatatlanság egzisztencia-érzése diktálja ezt, melyet az állandósult szegénység, a kallódó, utcán nevelkedő fiatalok jelenléte, a különféle társadalmi gondok, a félelemmel teli mindennapok generálnak (*Reciprocity, Location services, Nagytakarítás*). „Első ránézésre meg tudom / mondani melyik lány dolgozik / külföldön önszántából melyiket / hurocra melyiknek mondták / hogy mezei munkára viszik / melyiket küldték el otthonról / és melyiket várják vissza" (*Copie după buletin*). A szerző sugallja, milyen mértékben van jelen a determináció, mekkora az ember szerepe a részletek alakulásában, milyen esélyekkel élhet, valamint milyenek lehetnek a kölcsönviszonyok egy másfajta szerkezetű és minőségű társadalomban, ahol mindez a félelem sem gyakorlati alapját, sem pedig érzelmi jellegét tekintve nincs jelen, legalábbis nem a mindennapok szerves részeként.

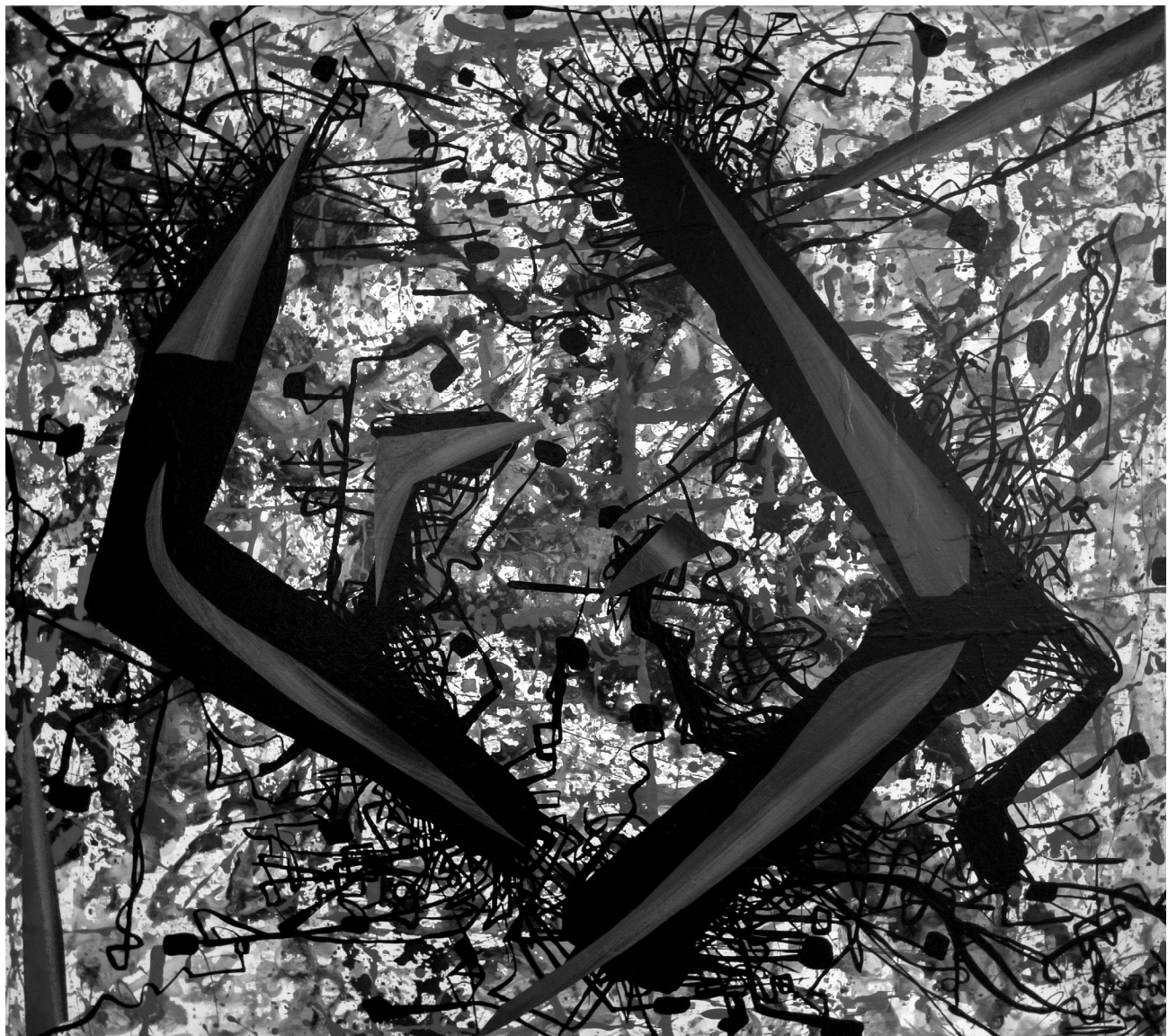
A szerző játszik az individualitás kérdésével is, amikor „Bogdi"-ról ír, aki valójában „Gergő" (*Amikor el akartam adni*). Ezzel kialakít egy identitásátétot is, melyet a webkamerával való mozzanat is erősít. A látható és láthatatlan, a felismerhető és felismerhetetlen kettőse jelenik meg. A valós belső mozzanatok, a sírás, a gyengeség eltakart, leplezett gesztusa a kifelé mutatott határozottsággal és magabiztossággal alkot kontrasztot, feltárása csak az olvasó előtt történik meg. „Megint telefonnal mentél szarni" (*Katonadolog*). A telefon mutatja, láttatja a világot, benne az embert. Mint ha az ember, állat és a készülék rendszere valamilyen szinten analóg volna: „biztos elázott, felnyitottam már, / összekuszáltam a rendszerét, / kihasználtam rendesen." (*Amikor el akartam adni*). A lényeg a *puszta* eltárgyasítás. A költő körvonalazza, hogy a telefon által számonkérhetőek vagyunk, és ezzel az emberi hozzáállás minősége is, az, ahogyan a nyíltság, elzártág, a begubózás és az utcán tartózkodás kettőssége, és a hírek maguk is (*Túltermelés, The unexpected joy of missing out*), amik „sosem voltak még ennyire egyformák" (*The unexpected joy of missing out*).

A szerző elhelyezi saját magát egyképzeletbeli lét-skálán, kitől áll magasabb, kitől alacsonyabb szinten, amit jelképesen tornasorral ábrázol. Ő maga a nullpont, a negatív és pozitív irányban számolható, mérhető, értékelhető emberek sokaságában, ahol megjelenik és „leszáll a neked rendelt / sleep paralysis demon / azt kérdezi ma mivel / ártottál kevesebbet / van-e elég fakanalad" (*Reciprocity*). Visszatérnek a (rém)álomban az iskolával kapcsolatos helyzetek, összemosódik részben a múlt a jellel. A lábujjhegyre állás esély. *A magasabbá válás* és az előrehaladás lehetőségének

jelképe, és azzal a büntudat-érzéssel járhat együtt, melyet az ember a másik alacsonyabban maradó, stagnáló léthelyzete miatt érez.

Mărcuțiu-Răcz narratívájában filmszerűen játszódnak le a jelenetek, benne a szenvedő, de józanságát mindvégig megtartó főszereplővel, aki az élet hozta helyzetekben kénytelen a józanságát, racionalitását, logikus gondolkodását, lélekjelenlétét, bátorságát megtartani. A test mást mutat, mint amit a lélek valójában érez: „az egészséged rendben van / nincs semmi baja a szívednek / azért remeg a kezed, mert sokat ropogtatod [...] azért vagy ilyen érzékeny mert megjött” (*Katonadolog*). Az ént lakóhelye nem védi meg, otthonában feszületek vigyázzák a hétköznapi békéjét, és a kilátástalanság állandósul (*112, Copie după buletin*), és ez az állandósult jelleg annyira beivódott jelenség, hogy – ironikusan is szólva – szinte még a túlvilágot is át-itatja: „elképelem istent, ahogy egyszer / tényleg meg fog áldani, én pedig / ott állok majd előtte, mint egy sápadt / mazsola, hátam mögött a csúszópénzzel [...]” (*Nucunosc*).

A költő kiemeli, hogy szinte nincs vagy nem adódik más létmód. Ahol ontológiai szempontból a lírai alany van, egy zárttér, ahonnan elkerülni nem könnyű. Mărcuțiu-Răcz terében, világában mindenki ott lapul az ember, az állat, az isten.

Szirtes János:Kis Buddha